

Randy Gener

Küzdelem egy szabad színházért, avagy Éljen soká Fehéroroszország!

„Minszkben minden negyedik évben megszaporodnak az új drámaszövegek – meséli rezignáltan Vladimir Scserban. – Elnökválasztáskor ugyanis a belaruszokat elfogja az írhatnék. Írnak a börtönben töltött időkről, az utcai erőszakról, és arról, ahogyan a KGB titkosszolgálat semmibe veszi az emberi jogokat. Amúgy Minszk nagyon békés város.”

Scserban, tehetséges és jellegzetesen kelet-európai stílusú színházi rendező, a Belarusz Szabad Színház munkatársa, akinek munkáit kitiltották Fehéroroszországból. Legutóbbi előadása, a *Harold Pinternek lenni* című produkció külföldön először Londonban debütált 2008-ban, pár hónappal azután, hogy Lukasenkot harmadszorra választották újra. New Yorkba egy hónappal Lukasenko negyedik újraválasztása után ért el.

Scserban előadásában belarusz állampolgárok autentikus történeteit hallhatjuk első kézből, akiket önkényesen letartóztattak és börtönbe zártak azért, mert éltek a szólásszabadság jogával. Művészeti egyetemisták és politikai aktivisták mesélnek a KGB vallatási szokásairól. (A belarusz állami rendőrség még mindig őrzi a szovjet nevet.) Az előadás Harold Pinter drámaírónak a Nobel-díj átvételére írott beszédét használja sorvezetőként, és szövegében hat különböző Pinter-darabot is felhasznál. A Pinterre oly jellemző, politikus hangvételű, titokzatos színterű egyfelvonásosokat a rendező belarusz történeté változtatja, és a drámaíró horrorisztikus fikciójáról kiderül, hogy maga a minszki valóság.

A New York-i vendégszereplést követő közönségtalálkozón Scserban elmondta, hogy a 2010. decemberi elnökválasztásra több mű is azon frissiben reagált Fehéroroszországban. „Belarusz teljes mértékben szeparálódott a világ többi részétől – folytatja Scserban. – Darabjaink külföldi népszerűsítése elengedhetetlenül szükséges. Külföldi útjaink jelentik az otthoni cenzúra előli egyetlen menekülési lehetőséget.”

A rendező elmondta, hogy folyamatosan igyekszik naprakész dokumentumokkal és beszámolókkal frissíteni a *Harold Pinternek lenni* című előadást, beleértve a december 19–20-i demonstrációról összegyűjtött dokumentumokat. E két napon több tízezer ember skandálta a minszki utcákon és a Függetlenség téren, hogy „Takarodj!”, „Éljen soká Fehéroroszország!” és egyéb Lukasenko-ellenes jelszavakat. A tömeget a nyilvánvaló választási csalás dühítette fel.

Az ellenzéki tüntetőket a rendőrség és a titkosszolgálat előállította. A becslések szerint a tüntetés éjszakáján hétszáz embert tartóztattak le, rendőrautókba tuszkolták, és dohos, sokszor túlszűfolt börtöncellákba zárták őket. Közéjük tartoztak a Belarusz Szabad Színház letartóztatott tagjai is.

Amerikai szemszögből nézve az jelenti a morális problémát, hogy szívesen adnának politikai üldözötteknek járó menedékjogot a Belarusz Szabad Színház New Yorkban vendégszereplő művészeinek, így azonban a színház nem tudná hitelesen közvetíteni a hazai politikai helyzetet a világ felé.

A Szabad Színház egyik tagja, Natalja Koljada elmesélte, hogy 2010. december 20-án a KGB másokkal együtt letartóztatta Minszkben. Arccal a földre kellett feküdnie a rabszállító kocsiban. Így emlékszik vissza a történetekre: „Fogvatartóm azt mondta: »Már alig várom, hogy megöljelek. Várj, mindjárt kipróbáljuk a gumibotomat, te állat.« Majd megfenyegetett, hogy megerőszkol.” Amikor vizet kért, az őr azt javasolta, igyon a vécéből. Koljada beszámolt a foglyokat érő fenyegetésekről, megaláztatásokról és szóbeli inzultusokról. Azon az éjjelen a foglár azt mondta nekik, tudva, hogy a náci minden harmadik belarusz állampolgárt megölték a második világháborúban: „Ahhoz képest, ami rátok vár, a náci idők utólag tündérmesének tűnnek majd.”

Koljadát egy éjszakai fogva tartás után szabadon engedték, de nem mindenki volt ilyen szerencsés. A Szabad Színháztól tartóztatták le Nyikolaj Kalezin drámaíróit is. Ők ketten a következőt mondták el a New York-i közönségtalálkozón: „Képtelenség összehasonlítani a mi szüleink fájdalmát – akiknek jelenleg szabadok a gyermekei, noha tőlük távol élnek – azon fehéroroszokéval, akiknek rokonai jelenleg a KGB börtöneiben ülnek. Helyzetünk korántsem ideális, hiszen hontalanok vagyunk, de közben az ő sorsuk még reménytelenebb. A belarusz jelen a szovjet időkre emlékeztet.”

Megjelent: *Critical Stages*, IATC web-journal

SZERKESZTETTE ÉS FORDÍTOTTA:
HERCZOG NOÉMI